

hovedkonklusion med hensyn til Deichmans person.

Bogens egentlige force er og bliver dog undersøgelsen af enevældens styre af Norge i 1720'erne og Deichmans rolle i denne. Her bygger Supphellen på egne studier i det arkivmateriale, som denne administration har afsat, og som nu befinder sig i Riksarkivet i Oslo, og på dette området yder han et interessant bidrag ikke blot til Norges, men så sandelig også til Danmarks historie under den unge enevælde.

Per Ingesman

Søren Sørensen: *Vinterkrigen i Finland 1939-1940*. (C. A. Reitzel, 1990). 139 s., 250 kr.

I forordet har forfatteren stillet sig den opgave at søge besvaret to centrale spørgsmål: 1. »Hvordan kunne det komme til krig, når begge parter så åbenbart tabte på det? 2. Hvordan kunne der skabes fred, efter at krigen var brudt ud, og der stod så meget på spil?«

Det er der kommet en god bog ud af på grundlag af SS.s omfattende viden og et grundigt forarbejde, der afspejles i de tre sider litteraturhenvisninger til bøger og artikler på hovedsprogene, skandinaviske sprog og finsk.

SS.s fremstilling er livlig, velformuleret og letlæselig hele vejen igennem de tre hovedafsnit: Kampen for livet s. 32-72, Kampen for freden s. 72-117 og Vinterkrigen i Finland – eftertanker s. 117-130.

SS har to helte: Juho Paasikivi – om hvem forfatteren dog meget rigtigt tilføjer: »... at helteportrættet er tegnet af ham selv ...«, og den anden er noget overraskende Väinö Tanner. Men berettigelsen af sidstnævntes helteglorie argumenteres der imidlertid ret overbevisende for i det spændende kapitel,

som SS har kaldt »Kammerspil på Grand Hotel« (s. 99-105), der handler om de finske fredsfølere i Stockholm januar 1940. Socialdemokraten og brugsforeningsdirektørens medspillere er Aleksandra Kollontáj, Sovjetunionens ambassadør i Sverige, og den stærkt venstreorienterede finske dramatiker og velhavende godsejer Hella Wuolijoki. Blandt hendes fortjenester må regnes, at hun gav hjerte- og husrum til den landflygtige digter Bertolt Brecht. Anmelderen vidste sandelig ikke, at HW var den egentlige forfatter til skuespillet »Hr. Puntila og hans karl Matti«. Det opføres almindeligvis med Brecht som forfatter. En bog om Vinterkrigen kan visselig føre læseren vidt omkring, og det er jeg da SS taknemmelig for.

Tanner var dog skeptisk over for HW, som han anså for enfoldig og upålidelig, så han spillede samtidig en anden rolle som fredsføler gennem Wipert von Blücher, Det tredje Rigets ambassadør i Helsingfors. Tanner mente, at hvis Tyskland ikke ville støtte Finland, kunne man blive tvunget til at appellere til England og Frankrig. Blücher forhørte sig i Berlin, hvor henvendelsen blev behandlet på højeste plan – Hitlers negative svar indløb til Blücher den 17. januar 1940.

Også Paasikivi forsøgte at udvirke en tysk indgriben gennem mægling. Han skrev et brev til sin gamle ven general von der Goltz, der gik direkte til Hitler – men resultatløst.

Jeg gad vide, om ikke Tanners helteskikkelse ville krakelere, hvis man tager hans holdning under Fortsættelse-krigen med i betragtning? SS trækker iøvrigt selv noget i land i sin vurdering af Tanner (s. 49).

Under forhandlingerne i Moskva i oktober/november 1939 får man opfattelsen af, at Stalin var den mest moderate med hensyn til de sovjetiske krav

til Finland; mere aggressiv var Molotov, og bag ham stod Den røde Hærs ledelse, der forlangte Peter den Stores grænse fra Nystadfreden i 1721 – hverken mere eller mindre (s. 47ff.), hvilket som bekendt også blev resultatet efter to krige.

Så længe glasnost ikke er nået ind i de sovjetiske arkiver, er det uklart, hvem der fik ideen til oprettelsen af Otto Kuusinenens marionetregering. Den viste sig at være en brøler af rang, og i erkendelse heraf droppede Kreml i slutningen af januar 1940 lige så stille sin protegé og indstillede sig på at forhandle med Ryti-Tanner-regeringen (s. 102).

Der redegøres overskueligt og udføreligt for de komplicerede forhold vedrørende de fransk/engelske planer om aktiv militær støtte til det kæmpende Finland, hvis modstandskraft var ved at ebbe ud (s. 105 ff.). De vestallierede krævede troppetransit gennem norsk og svensk territorium, hvilket blev afvist af hensyn til landenes neutralitet og frygt for tyske modforanstaltninger. For Churchill var det primære mål for en allieret aktion i Nordskandinavien at få stoppet tilførslerne af svensk malm til Tyskland. For Daladier i Frankrig var det væsentligt at dreje det militære opgør med Tyskland bort fra landets østgrænse og i stedet gøre Skandinavien til krigsskueplads.

Den finske regering turde ikke stole på de engelsk/franske løfter om militærhjælp, der blev anset for upræcise og urealistiske på grund af Norges og Sveriges holdning. Hvis Sverige for alvor militært havde modsat sig allieret invasion, ville der været opstået den paradoksale situation, at Sverige var kommet i forbund med Sovjetunionen og i krig med Finland. Efter feltmarskal Mannerheims pessimistiske referat om den håbløse militære situation på Det karelske Næs besluttede regeringen med to stemmer imod at gå ind på de

sovjetiske betingelser og sendte en forhandlingsdelegation til Moskva, hvor den tunge fred blev underskrevet den 12. marts 1940 (s. 114 ff.). Måtte min hånd visne, udtalte præsident Kyösti Kallio, da han skulle underskrive ratifikationsdokumentet, og – mirabile dictu – et par måneder senere blev præsidentens højre arm paralyseret, og sygdom tvang ham til at træde tilbage som præsident.

Mannerheim og Paasikivi kunne være enige om, at det havde været langt bedre for Finland, hvis man i efteråret 1939 havde forhandlet sig til rette med russerne. Stalin havde dengang stillet krav om forpagtning af støttepunktet Hangø, afståelse af øerne i Den finske Bugt og en del af Det karelske Næs – ialt 2.761 km². Til gengæld skulle Finland overtage 5.529 km² af Østkarelen. På det tidspunkt havde også Tanner været tilhænger af en forhandlingsløsning. Mannerheim gik ind for at respektere de russiske sikkerhedskrav af hensyn til Leningrads position; dels var de rimelige, dels kunne man ikke stille noget op mod overmagten. Mannerheim havde tjent tsardømmet loyalt, og dengang som nu var han indstillet på samarbejde med den store nabo (s. 128). Næsset var som en tragt, hvor igennem fjendtlige hære fra den svenske stormagtstid var trængt frem og truede Skt. Petersborg – senest britiske flådeenheder mod Kronstadt i 1919 (s. 124).

Den finske bitterhed mod Sverige var udbredt trods deltagelse i krigen med et frivilligt svensk korps på 8.260 mand, trods levering af jagerfly og en gave på 77.000 geværer. Via Sverige leveredes endvidere tysk militært udstyr i et omfang, så 2 af 3 granater, der affyredes mod Den røde Hær, var af tysk fabrikat (s. 93). Men finnerne mente, at det nordiske skæbnefællesskab ikke havde været skåltalerne værd, og det

var Sveriges skyld. Den finske historiker Erik Hornborg brændemærkede Norge og Sverige for at have nægtet allieret gennemmarch. Han fik tilslutning fra rigssvenske aktivister, der hånedes deres egen nation for passivitet og fejhed (s. 115).

De to første hovedafsnit er præget af en nøgtern og veldokumenteret fremstilling, men i det tredje er linien knap så konsekvent. SS forfalder til vidtløftige og springende betragtninger – eftertanker – som jeg ikke helt kan holde styr på. Jeg kan endda følge forfatteren i hans parallellisering fra Finland til Nordens andet grænseland – Danmark (s. 123). Men jeg har svært ved at godtage ræsonnementerne om Polen, de baltiske republikker og Ungarn (s. 118 ff.). For SS er Vinterkrigen historiens frihedskrig par excellence, og alt godt i verden siden 1940 har sin rod i dette postulat. Det bliver efter min mening ført ud i det absurde, når Frankrigs og USA.s nederlag i Vietnam samt Sovjetunionens retræte fra Afghanistan trækkes ind i billedet – ganske vist med modsat fortegn. David tilføjede Goliath nogle ydmygende slag, der svider den dag i dag (s. 130).

Forfatterens konklusion lyder: »I det forløbne halve århundredes perspektiv vandt Finland frihed for flere end sig selv«.

På den udmærkede bogs bagside står: »Det sidste ord er ikke sagt endnu i denne sag. Men bogen her underbygger det sidste ord, når det til sin tid kan udtales«.

Mon det tillige vil gælde forfatterens konklusion?

Henrik Bertelsen

Heléne Lööw: *Hakkorset och Wasakärven: En studie av nationalsocialismen i Sverige 1924-1950*. (Göteborg, 1990). 528 s.

Den svenske nazismes historie rummer ikke dramatiske elementer svarende til den danske og navnlig den norske under den tyske besættelse af disse lande. I den politiske udvikling kom de svenske nazister ikke til at spille nogen væsentlig rolle. Hidtil har der da også kun foreligget en enkelt undersøgelse af deres historie, Eric Wärenstams »Fascismen och nazismen i Sverige« fra 1970.

Heléne Lööw har anlagt sit disputatsarbejde som en uddybning, en revision og et supplement til Wärenstams ikke ubetinget vellykkede bog.

Det første er lykkedes bedst. Kapitlerne om organisationsforhold, propaganda og ideologi er præget af den flid og omhu, som er afhandlingens styrke, og også den tilføjede lokalundersøgelse af Göteborg og Bohus län er et værdifuldt bidrag til beskrivelsen af de svenske nazisters hverdag. Særlig interessant, fordi Göteborg var den skandinaviske storby, hvor nazisterne opnåede det største valgresultat, 5,7 % ved rigsdagsvalget i 1932.

Mindst vellykket er den kvantitative og sociologiske undersøgelse af de nazistiske partier. Her hævdes det, at de havde langt højere medlemstal, end før antaget. Men det er ikke begrundet på nogen overbevisende måde. Det virker umiddelbart påfaldende, at Birger Furugård i 1936 besluttede at opløse SNSP, hvis det virkelig stadig havde de 4600 medlemmer, der stod i dets kartotek, og sammenligningen med dette års valgresultat viser da også, at de formodede medlemmer i hvert fald ikke har stemt på partiet. I Malmöhus län fik det kun 98 stemmer, skønt det skulle have haft 13 afdelinger med tilsammen 672 medlemmer. Så man tør nok gå lidt længere end til at konstatere, at disse medlemmer »inte var specielt aktive«! Der er næppe tvivl om, at dette som andre medlemskartoteker har rummet alle, der på et eller andet tidspunkt har